

piinatud loomad nimetasid walu pärast hulga inimesi, kes neile meele tulid. Neid pandi ka wangi ja piinatati nii kaua, kunni nad enda peale tõstetud walet tõelis tunnistasid, — sest lühikene surmawalu näitas palju kergem kannatada, kui sešinnane raske piinamine tuliste tangidega, raudnäpistidega, liikmete wälja wenitamistega ja muu koleda piinamise riistadega, mis inimeste sugule häbiš wanal aeal igas kohas walmistati ja tarwidati. Seal wiidi mõnikord õnnetumaid loomasi hulga kaupa tuleriite peale ja põletati neid elusalt ära. Siiski ei lõpenud nõidade selts maa pealt otsa!

Sel wiisil saiwad wanal aeal mitu tuhat ilma süta inimest piinatud ja ärahukatud, üksnes selle wale, naeruwäart arwamise pärast, et nõiad kuradiga kaupa pidid olema teinud. Ja sešinnane kole õnnetus oli igal maal; Saksa maal põletati saea aasta eest wiimne nõid. Ka meie maal leiti niihästi endise Piiskopi ja Rüütli, kui iljemine Rootsi walitsuse aeal sagedast nõidade peale kohtu mõistmist ja nende hukamist. — Nii oli, sõber, wana pimedade aea kuu, enne õnneliku Wene Keisride walitsuste hakatust! Kõik häädused ja seaduse kergitused on, nõnda kui täielikum õpetuse walguš, wiimisel poolteistsaea aastadel meie maale osaks saanud. Seda meele tuletates peaks kül igaüks, noor ja wana, Jumalalle tänu andma, selle järel armulise riigi walitsejale, suure Keisrile! Iseäranis näüd, kus meie riik waenlaste

pakitusel on, peab iga alam — se on lapse koguš — helde isaliku üllemwalitsejale jõudo mööda tegude läbi wäljanäitama, et meie armuannete wasto mitte tänamata loomad ei ole. Tugewad nooremad mehed koguga rðemuga sõalipu alla koku, isamaa rajadelle warjuts, „raudaseinaks raudadelle!“ Wanad ja rammutumad püüdke noorematele seda wahet seletada, mis endise ja meie aea wahel on, sest

„Wanast oli pisa piina aega,
Nüüd aga üsnu õnne aega!“

kiidab tõt mööda laulusõna, mis ei ole wõerad lauslitud loonud, waid mis Eesti külade wainul, kodu lapse kombel, üleskaswas. — Kül oleks mõnuš ja auuwäart, kui siin ja seal meie maal ka pisut nähtawaks tõusels sest, mis Wene maal wiimisel sõa aastal igas linnas, külas ja üssikutes peredes juhtus. Isad, kes tugewad olid, tulid poegade sełšis ennast sõamehels pakuma; teised tõiwad raha, nende hulgas palju, kes Ehwangeliumis räägitud lese naise kombel ühe ainukese teenari raha kasti paniwad, ja tõeste! nemad olid enam toonud, kui rikad oma tuhandetega, sest Jumal ei waata mitte ande, waid andja südame peale. Nõnda ka siin, mis riigi ja isamaa kasuks tuakse, ja ei mite selle pisukese ande, waid andja lahke südame pärast wasto wõetaks, kõil nende hääks koku pannaks, kes sõas hawatud ehk wigaseks saawad. — Aga kallame jutu joonele tagasi.

Meie päiwil on walitsuse poolt käsku antud, et